

Ruben Willaert
restauratie & archeologie

Ijzerlegerstraat 16

Diksmuide, West-Vlaanderen

2024A473

ARCHEOLOGIENOTA

PROGRAMMA VAN MAATREGELEN

RUBEN WILLAERT NV

8200 SINT-MICHIELS-BRUGGE

TEN BRIELE 14 | BUS 15

AUTEUR:

Wouter Van Goidsenhoven

© Ruben Willaert NV, Sint-Michiels-Brugge, 2024

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Ruben Willaert NV. Ruben Willaert NV aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

INHOUDSTAFEL

INHOUDSTAFEL	1
INLEIDING	2
1. PROGRAMMA VAN MAATREGELEN	3
1.1 Administratieve gegevens	3
1.2 Synthese	5
1.3 Gemotiveerd advies	6
1.3.1 Afweging onderzoekstechnieken	7
1.4 Programma van Maatregelen	8
1.4.1 Afbakening	8
1.4.2 Onderzoeksvragen	8
1.4.3 Methode en strategie	9
BIBLIOGRAFIE	13
BIJLAGE	14

INLEIDING

De initiatiefnemer plant de sloop van een gebouw en het bouwrijp maken van een terrein in Diksmuide, provincie West-Vlaanderen. De totale oppervlakte van het projectgebied bedraagt ca. 590 m².

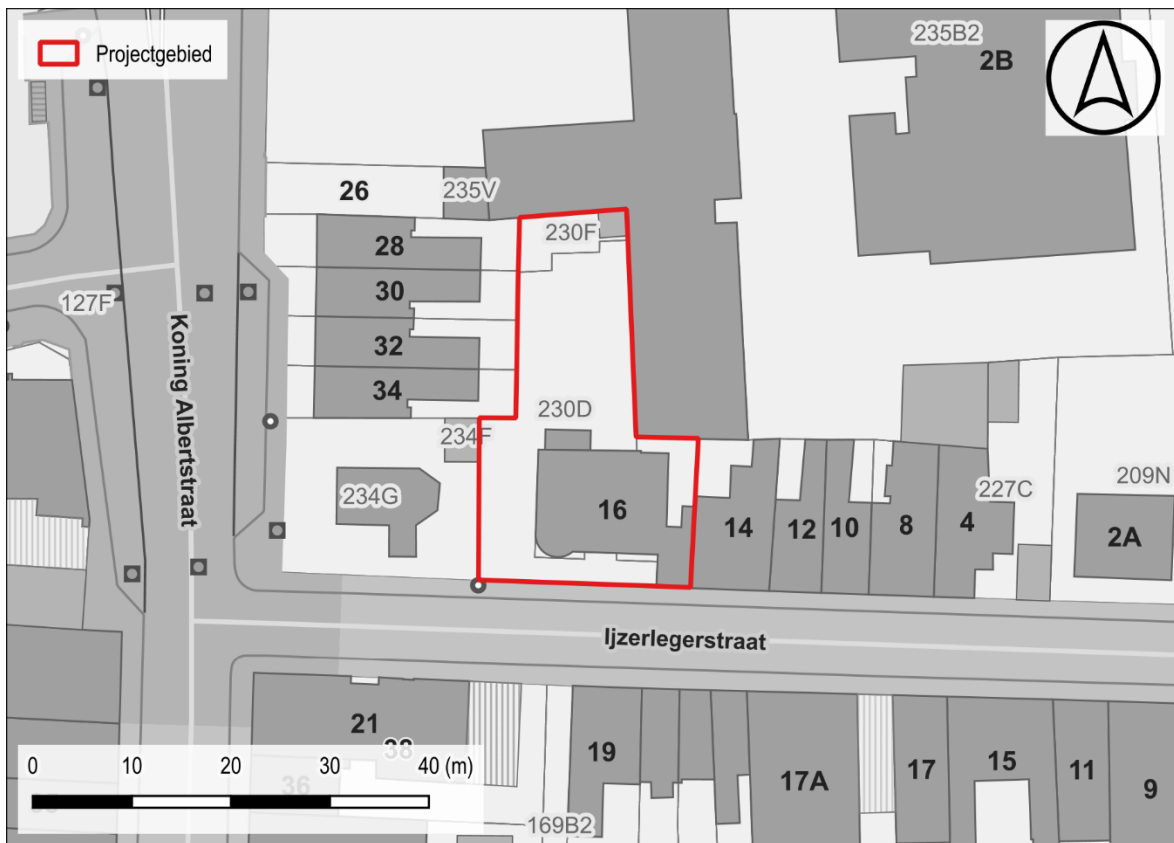
Het projectgebied situeert zich volgens het gewestplan in een zone bestemd als woongebied. Het plangebied situeert zich binnen de vastgestelde archeologische zone van de historische stadskern van Diksmuide. Deze archeologienota wordt opgemaakt omdat de gecombineerde oppervlakte van de geplande bodemingrepen meer dan 100 m² bedraagt en de gecombineerde oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft meer dan 300 m² bedraagt.

RUBEN WILLAERT NV is aangesteld om deze archeologienota in de eerste plaats door middel van een bureaustudie op te maken met het oog op een advies naar uitgesteld vooronderzoek, werfbegeleiding, of vrijgave van het terrein.

1. PROGRAMMA VAN MAATREGELEN

1.1 Administratieve gegevens

PROJECTCODE	2024A473	
ERKENNINGSNUMMER	OE/ERK/ARCHEOLOOG/2015/0069	
BOUNDING GEOMETRY	X ₁ : 44427	Y ₁ : 192231
	X ₂ : 44546	Y ₂ : 192316
KADASTER	Diksmuide Afdeling 1, Sectie B, Nummer 230D, 230 ^E , 230F	
GEOGRAFISCHE INPLANTING	Figuur 1	

Figuur 1: Situering projectgebied t.a.v. GRB-basiskaart (© geopunt)

1.2 Synthese

De opdrachtgever plant de sloop van de bestaande bebouwing en het bouwrijp maken van het terrein te IJzerlegerstraat 16 in Diksmuide. Het plangebied is ca. 590 m² groot en wordt ingenomen door een woning tegen de straatzijde en achterliggende tuin. Het aanwezige gebouw is niet onderkelderd. Alle aanwezige infrastructuur wordt gesloopt in het kader van de geplande ontwikkeling, nadien wordt het terrein bouwrijp gemaakt.

Diksmuide is gelegen in het overgangsgebied tussen de zandleemstreek in het zuidoosten en de kustpolders in het noordwesten. De stad is gegroeid vanuit een nederzetting of vluchtborg op het noordoostelijk uiteinde van een rug nabij de samenvloeiing van de Handzamevaart en de IJzer. De Quartairgeologische kaart geeft ter hoogte van het onderzoeksgebied een profiel weer dat bestaat uit eolische afzettingen van het laat-Pleistoceen tot vroeg-Holoceen die direct op het Tertiair materiaal rusten. Vanwege de bebouwde toestand van het terrein geeft de bodemkaart geen informatie weer. Ten zuiden van het plangebied is de stadsgracht duidelijk te herkennen als een lijnvormig polygoon 'vergraven gronden'.

Het plangebied bevindt zich in het zuiden van de middeleeuwse stad. Op basis van het cartografisch materiaal kan gesteld worden dat het plangebied niet binnen de oudste historische kern is gelegen maar wel binnen de 13^e-eeuwse uitbreiding van de stad. De oudere beschikbare cartografische bronnen geven ter hoogte van plangebied reeds bebouwing weer. Deze bebouwing bevindt zich tegen de straatzijde. Op zowel de Ferrariskaart als de 19^e-eeuwse bronnen is ter hoogte van het plangebied geen bewoning weergegeven. Deze situeert zich direct ten westen en oosten van het terrein. Op de Kabinetskaart is het terrein voornamelijk ingekleurd als moestuin. Op de historische kaarten wordt precies ten westen van het projectgebied een religieus gebouw weergegeven. Het betreft de Sint-Rochuskapel met 4 pesthuisjes. De huidige kapel is opnieuw opgebouwd na WO I. Het is niet uitgesloten dat het projectgebied voor een deel samenvalt met het vooroorlogse gebouwenbestand van deze kapel.

Tijdens WO I trekken de Belgische troepen zich terug achter de IJzer en wordt te Diksmuide een bruggenhoofd opgericht. Het bruggenhoofd wordt door zowel Franse als Belgische troepen verdedigd tijdens de IJzerslag. Na de inundaties komt het front muurvast te zitten en ontstaat het conflict in een brutale stellingenoorlog. De stad ondergaat hevige vernielingen. Bij navraag is gebleken dat er geen zichtbare defensieve of logistieke structuren herkend kunnen worden op de beschikbare militaire luchtfoto's en loopgravenkaarten. Binnen de orthofotosequentie van de voorbije decennia zijn geen wezenlijke veranderingen op te merken inzake het landgebruik, op het oudste luchtbeeld is de huidige toestand reeds te herkennen.

In de omgeving van het onderzoeksgebied zijn reeds verschillende archeologische onderzoeken uitgevoerd. Bij het merendeel van deze onderzoeken zijn in hoofdzaak (laat)middeleeuwse resten van bewoning en artisanale activiteiten in kaart gebracht. Ter hoogte van de Tuinwijk, buiten de laatmiddeleeuwse stadsomwalling zijn echter ook resten van landindeling uit de Romeinse periode aanwezig, hetgeen doet vermoeden dat de stad terug gaat op een veel oudere menselijke aanwezigheid dan een volmiddeleeuwse vluchtborg. Naast deze oudere resten werden op verschillende locaties relikten uit WO I aangetroffen, dit betreft restanten van schuilplaatsen, versterkingen, uitrustingsstukken en

stoffelijke resten. Ter hoogte van het woonblok waarin het plangebied gelegen is geeft de CAI een cartografische indicator weer. Dit betreft het 16^e-eeuwse voormalige klooster en kerk van de paters recollecten. Dit werd heropgebouwd in de jaren 1920. In de volksmond bekend als "Paterskerk". Het wordt nu gebruikt als cultureel centrum en plaatselijke openbare bibliotheek.

Concreet dient ter hoogte van het onderzoeksgebied uitgegaan te worden van een trefkans inzake archeologisch erfgoed. Vanwege de ligging binnen verstedelijkt gebied wordt de kans op het aantreffen van bewaarde artefactensites als minimaal ingeschat. De verwachting bestaat in hoofdzaak uit resten van bewoning of andere activiteiten in de vorm van bodemsporen of andere grondvasten zoals funderingen. De meest geschikte manier om de aanwezigheid van dergelijk erfgoed te evalueren en de impact van de geplande hierop in te schatten is een proefputtenonderzoek.

1.3 Gemotiveerd advies

In deze sectie volgt een gemotiveerd advies over het al dan niet moeten nemen van maatregelen. Het gemotiveerd advies is gebaseerd op het verslag van resultaten van het vooronderzoek. De vaststellingen over de aan- of afwezigheid van archeologische sites en hun aard worden geconfronteerd met de door de initiatiefnemer voorgenomen bodemingrepen. Op basis van deze confrontatie motiveert het advies of er maatregelen nodig zijn, welke deze zijn, en wat hun uitvoeringswijze is. Na dit gemotiveerd advies volgt het concrete programma van maatregelen voor project Diksmuide – IJzerlegerstraat 16.

1° de volledigheid van het uitgevoerde vooronderzoek:

Alle nuttige en noodzakelijke onderzoeken werden uitgevoerd.

2° de aanwezigheid van een archeologische site:

Op basis van het uitgevoerde bureauonderzoek kan aangetoond worden dat het archeologisch potentieel van het projectgebied beduidend is. Op basis van het uitgevoerde bureauonderzoek kan onderstaande afgeleid worden:

-Het plangebied bevindt zich binnen de 13^e-eeuwse stadsuitbreiding van Diksmuide.

-De oudste beschikbare cartografische bronnen geven reeds bebouwing weer ter hoogte van het onderzoeksgebied. Meer dan waarschijnlijk was het terrein reeds bebouwd in de late middeleeuwen.

3° de waardering van de archeologische site:

Op basis van het bureauonderzoek kan gesteld worden dat er mogelijk een site met een complexe stratigrafie kan verwacht worden. Gezien de aanwezigheid van historische bebouwing vanaf zeker het midden van de 16e eeuw, zijn verdere onderzoeksfases noodzakelijk om een inschatting te kunnen maken inzake de aanwezigheid van archeologisch erfgoed ter hoogte van het projectgebied. Er kunnen immers altijd oudere fasen van bebouwing, maar ook randstructuren als waterputten, beerputten, artisanale

kuilen, bijgebouwen of andere structuren, voorkomen op de achtererven van deze historische bebouwing.

4° de impactbepaling:

Indien zich archeologische resten binnen de grenzen van het projectgebied bevinden, worden deze bedreigd door de geplande werken. Vooralsnog kan geen scenario opgesteld worden waarbij erfgoed in-situ bewaard kan blijven.

1.3.1 Afweging onderzoekstechnieken

Rekening houdende met de criteria uit de Code Goede Praktijk, werd de noodzaak tot verder vooronderzoek afgewogen:

- Archivalisch onderzoek: Bijkomend archivalisch onderzoek is in dit stadium van het onderzoek niet van toepassing. Dergelijk onderzoek zou een te grote meerkost betekenen, bovendien is aan de hand van het historisch kaartmateriaal een duidelijk beeld verkregen van het onderzoeksgebied. Bijkomend bronnenonderzoek zal in dit geval niet leiden tot meer inzicht inzake aanwezige relictten. Terreinwaarnemingen zijn noodzakelijk.

- Landschappelijk bodemonderzoek Cfr. CGP 7.3: Het landschappelijk bodemonderzoek heeft als doel de aardkundige opbouw en ontstaansgeschiedenis van de ondergrond en het landschap te kennen door een gerichte staalname. Op basis van de resultaten van het bureauonderzoek is er geen specifieke verwachting naar een bewaarde paleobodem. Om die reden wordt er geen landschappelijk booronderzoek uitgevoerd. De bodemopbouw en verticale stratigrafie kunnen beter in een ruimer kader bestudeerd worden door middel van gerichte profielregistratie tijdens het proefputtenonderzoek dan door middel van puntwaarnemingen.

- Geofysisch onderzoek Cfr. CGP 7.4: Geofysisch onderzoek heeft tot doel om antropogene fenomenen te onderscheiden van natuurlijk sediment of om een morfologische reconstructie van het natuurlijke landschap te maken, door contrasten in elektrische, elektromagnetische en magnetische kenmerken van de ondergrond te meten. In het geval van het projectgebied is deze onderzoeksmethode niet van toepassing. Een geofysisch onderzoek zou weinig bruikbare resultaten opleveren.

- Veldkartering Cfr. CGP 7.5: Veldkartering heeft tot doel om relevante archeologische indicatoren te zoeken door een visuele inspectie van een terrein. In het geval van het projectgebied is deze onderzoeksmethode niet van toepassing, het onderzoeksgebied is niet in gebruik als akker.

- Verkennend en waarderend archeologisch booronderzoek Cfr. CGP 8.4 en 8.5: Het verkennend archeologisch booronderzoek heeft als doel archeologische sites op te sporen door middel van boringen. Het waarderend archeologisch booronderzoek heeft als doel reeds opgespoorde archeologische sites te evalueren door middel van boringen. Deze methode is niet van toepassing voor het projectgebied, er is geen verwachting inzake bewaarde artefactensites.

- Proefsleuven en proefputten Cfr. CGP. 8.6: Het doel van proefsleuven en proefputten is uitspraken te doen over de aanwezigheid van archeologisch erfgoed binnen het volledige projectgebied door een beperkt maar statistisch representatief deel van dat terrein op te graven.

Gezien de ligging in een stadscontext, waarbij een complexe verticale stratigrafie kan verwacht worden, met het voorkomen van puinpakketten, ophogings- en cultuurlagen, funderingen, vloeren, enz. in de bodem, is het uitvoeren van een verder vooronderzoek met ingreep in de bodem door middel van proefputten de enige geschikte onderzoeksmethode om deze site te onderzoeken. Het bureauonderzoek heeft aangetoond dat het archeologisch potentieel van het projectgebied beduidend is. Een onderzoek met behulp van proefputten kan duidelijkheid verschaffen omtrent de reële bedreiging van de bouwwerken (inschatting van het archeologisch niveau, de bewaringstoestand van de archeologische resten, de verstoringsgraad binnen het plangebied).

De aanbeveling werd getoetst aan de vier criteria opgenomen in de Code van Goede Praktijk artikel 5.3:

-mogelijk: De uitvoering van het vooronderzoek met ingreep in de bodem is momenteel niet mogelijk. Werken zullen uitgevoerd worden na het bekomen van de stedenbouwkundige vergunning en na afbraak van het gebouwenbestand.

-nuttig: Er zijn geen argumenten om aan te nemen dat het terrein dermate verstoord is dat een prospectie niet zinvol zou zijn. De proefputten brengen het archeologisch potentieel van het projectgebied in kaart. Hierop kan een gedegen beslissing genomen worden in functie van een eventueel verder onderzoek.

-schadelijk: Gelet op de aard van de werken, is eventueel aanwezig archeologisch erfgoed bedreigd. Een onderzoek door middel van proefputten is, rekening houdende met het archeologisch potentieel van het projectgebied, de enige geschikte manier om een inschatting te maken inzake aanwezige relictten.

-noodzakelijk: Eventueel aanwezige archeologische relictten zijn door de geplande werken bedreigd.

1.4 Programma van Maatregelen

1.4.1 Afbakening

Het advies heeft betrekking op de volledige zone waar bodemingrepen worden uitgevoerd (ca. 590 m²).

1.4.2 Onderzoeksvragen

Doel van het onderzoek is een archeologische evaluatie van het terrein. Dit houdt in dat het archeologisch erfgoed opgespoord, geregistreerd, gedetermineerd en gewaardeerd wordt

en dat de potentiële impact van de geplande werken op de archeologische resten wordt bepaald. Onderdeel van de evaluatie is dat er mogelijkheden gezocht worden om in situ behoud te bewerkstelligen en, indien dit niet kan, er aanbevelingen worden geformuleerd voor vervolgonderzoek (ruimtelijke afbakening, diepteligging, strategie, doorlooptijd, te voorziene natuurwetenschappelijke onderzoeken en conservatietechnieken, voorstel onderzoeksvragen)

Bij het uitvoeren en uitwerken van de archeologische prospectie moeten minstens volgende vragen beantwoord worden:

- Hoe diep bevindt zich het archeologisch niveau?
- In hoeverre is het bodemarchief verstoord?
- Hoeveel archeologisch relevante niveaus kunnen onderscheiden worden?
- Wat is de aard, omvang, datering, en conservatie van de aangetroffen archeologische resten?
- Hoe is de opbouw van de chronologie van de aanwezige archeologische resten?
- Wat is de onderlinge samenhang tussen de sporen en structuren?
- Welke specifieke activiteiten (bewoning, ambachtelijke activiteiten) hebben binnen het onderzoeksgebied plaatsgevonden?
- Wat zijn de materiële aanwijzingen hiervoor?
- Passen deze in de historische context van de locatie?
- Uit welke periode dateren de vondsten? Kan er een functionele interpretatie aan gegeven worden?
- Wat is de datering en samenstelling van de aangetroffen ophogingslagen?
- Zijn er aanwijzingen voor de aanwezigheid van begravingen? Wat is het aantal geschatte individuen?
- Moet er, op basis van de archeologische resten en na confrontatie met de geplande werken, een vlakdekkend vervolgonderzoek plaatsvinden? Wat is de ruimtelijke afbakening van het vervolgonderzoek? Welke vraagstellingen dienen geformuleerd worden voor een vervolgonderzoek?

1.4.3 Methode en strategie

Het onderzoeksgebied beslaat een oppervlakte van ca. 359 m². Het archeologisch vooronderzoek gebeurt in uitgesteld traject. De onderzoeksdoelen zijn succesvol bereikt wanneer de vooropgestelde onderzoeksvragen beantwoord zijn.

1.4.3.1 *Randvoorwaarden afbraak gebouwenbestand*

Het onderzoek gebeurt in uitgesteld traject. Het gebouwenbestand moet afgebroken worden tot op niveau van het maaiveld alvorens het archeologisch onderzoek van start gaat. Er dient nadrukkelijk beklemtoond te worden dat aan de sloop duidelijke voorwaarden verbonden zijn. Bestaande vloeren op het gelijkvloers worden enkel uitgebroken onder begeleiding van een archeoloog. De funderingen onder het straatniveau worden niet verwijderd of op andere manieren gemanipuleerd. Hetzelfde geldt voor eventueel aanwezige kelders, citernes of andere ondergrondse structuren, die nu niet gekend zijn en aan het licht zouden komen bij de afbraak. Verder moet op dergelijke manier te werk worden gegaan dat het vrijgekomen terrein niet of in zeer beperkte mate betreden wordt door zwaar materieel als dumpers en graaf- en breekmachines.

1.4.3.2 *Prospectie met ingreep in de bodem*

Uit het verslag van resultaten kwam naar voor dat verder vooronderzoek met ingreep in de bodem door middel van proefputten, gezien de ligging van het plangebied in een stedelijke context met een complexe verticale stratigrafie, de meest aangewezen methode is om het plangebied te onderzoeken. De voorziene onderzoeksmethode moet niet uitgevoerd worden indien de geplande werken alsnog niet zullen plaatsvinden. Zowel het veldwerk als de verwerking en rapportage van de hieronder beschreven methode dienen te voldoen aan de methodiek zoals beschreven in de Code van Goede Praktijk. Specifiek wordt verwezen naar hoofdstukken 8.6.1 en 8.6.3 van de Code van Goede Praktijk voor de uitvoering van en rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren (versie 4.0). Het onderzoeksdoel is succesvol bereikt indien de vraagstelling gefundeerd kan beantwoord worden.

In totaal worden 4 proefputten aangelegd ter hoogte van de geplande werken. Dit komt neer op 36 m² of 6,1 % van het volledige plangebied.

Proefput 1 (3 m x 3 m): Deze proefput wordt ingeplant ter hoogte van de bestaande bebouwing. Er wordt getracht deze zo dicht mogelijk tegen de straatzijde in te planten.

Proefput 2 (3 m x 3 m): Deze proefput wordt zo veel mogelijk in het westelijk deel van het projectgebied ingeplant. In deze proefput kan nagegaan worden of er restanten van de oudere Sint-Rochuskerk bewaard zijn tot binnen de projectgrenzen.

Proefput 3 & 4 (3 m x 3 m): Deze proefputten worden ingeplant ter hoogte van het achtererf van de historische bebouwing.

Figuur 2: Voorstel proefputten weergegeven op de GRB-basiskaart (© Geopunt).

Indien de onderzoeksvragen op basis van bovenstaande proefputten niet afdoende kunnen beantwoord worden, dan kan de uitvoerende erkende archeoloog er tijdens het veldonderzoek voor opteren om extra proefputten of proefsleuven aan te leggen, of de bestaande putten uit te breiden, om meer inzicht te krijgen in de aard van de aangetroffen archeologische sporen. In elke proefput wordt de volledige stratigrafische sequentie onderzocht tot op moederbodem (indien nodig door middel van een boring). Het aantal vlakken en de aanlegdieptes worden tijdens het veldwerk bepaald door de veldwerkleider. In het geval van diep uitgegraven contexten zoals bijvoorbeeld waterputten worden de uitgravingsdieptes aan de hand van boringen achterhaald. Bij het aantreffen van resten van ambachtelijke activiteiten moet indien nodig een specialist geraadpleegd worden. Een selectie van het sporenbestand moet onderzocht worden om uitspraken te kunnen doen in functie van een eventueel vervolgonderzoek. De kwetsbare sporen worden afgedekt.

In elke proefput worden minstens twee profielwanden geregistreerd in functie van de stratigrafische opbouw. Elk vlak wordt gecontroleerd op de aanwezigheid van metalen voorwerpen met behulp van een metaaldetector. De geldende veiligheidsvoorschriften worden ten allen tijde gerespecteerd. Zo moet de omvang van de proefput zich evenredig verhouden tot de diepte van het aanlegvlak. Uitvoerend personeel dat werkzaamheden uitvoert in de nabije omgeving van een draaiende graafmachine moet visueel duidelijk herkenbaar zijn.

1.4.3.3 *Eindcriteria en uitzonderingsmodaliteiten*

De prospectie wordt als succesvol beschouwd, indien alle waargenomen archeologische sporen op een wetenschappelijke wijze onderzocht zijn, er een beargumenteerd antwoord op de onderzoeksvragen geformuleerd kan worden en de nota wordt opgeleverd. De uitvoering van het archeologisch onderzoek gebeurt volgens de bepalingen in de Code van Goede Praktijk, eventueel aangevuld met bijkomende maatregelen indien de sporen en/of vondsten daartoe aanleiding geven.

1.4.3.4 *Competenties*

Het veldwerkteam bestaat minimaal uit:

- een veldwerkleider onder de begeleiding van een erkend archeoloog deze veldwerkleider beschikt over voldoende ervaring in stedelijke contexten in Vlaanderen. Minimaal heeft deze veldwerkleider 2 jaar opgravingservaring in stedelijke contexten, aangetoond via CV. Ervaring met contexten uit WOI strekt tot de aanbevelingen.

- één assistent-archeoloog, hij/zij heeft minstens 1 jaar opgravingservaring op stedelijke contexten, aangetoond via CV.

Voor de begeleiding van de opdracht dient de veldwerkleider zich te laten ondersteunen door één of meerdere specialisten en regiodeskundigen, die hem bijstaan bij de uitvoering van de prospectie indien deze expertise intern niet beschikbaar is. Deze specialist beschikt over een aantoonbare en ruime ervaring met stadskernonderzoek in het algemeen en binnen de stad Diksmuide in het bijzonder.

Indien stoffelijke resten worden aangetroffen wordt het team versterkt door een fysisch antropoloog.

Het projectteam wordt daarenboven bijgestaan door een aardkundige. De aardkundige ondersteunt de archeologen bij de analyse van de bodemkundige/landschappelijke context en bij de interpretatie van sporen en structuren.

1.4.3.5 *Vondsten*

Conservatie en overdracht van het archeologisch ensemble gebeurt na afloop van het onderzoek conform aan de artikels 5.2.1, 5.2.2 en 5.2.3 van het Onroerend Erfgoeddecreet. Bij de start van de opgraving worden door de erkende archeoloog en de initiatiefnemer duidelijke afspraken gemaakt met betrekking tot de overdracht van het archeologisch ensemble bij de eigenaar en het erkende onroerend erfgoeddepot of andere bewaarder van het archeologisch ensemble. Na het beëindigen van de verwerking en het opleveren van de eindrapportage vindt de overdracht van de vondsten plaats.

BIBLIOGRAFIE

LITERATUUR

Niet van toepassing

KAARTMATERIAAL

Niet van toepassing

DIGITALE BRONNEN

www.geopunt.be

<https://dov.vlaanderen.be>

<https://inventaris.onroenderfgoed.be>

<https://cartesius.be>

<https://loket.onroenderfgoed.be>

BIJLAGE

FIGURENLIJST

Figuur 1: Situering projectgebied t.a.v. GRB-basiskaart (© geopunt).....	4
Figuur 2: Voorstel proefputten weergegeven op de GRB-basiskaart (© Geopunt).....	11

